

Globalizace a současné výzvy mezinárodní politiky

Filip Sommer, Ph.D.
Filip.Sommer@cevro.cz

12 | 11 | 2025



Mezinárodní režimy

- Podle **Krasnera (1982)**:
- „Režimy jsou soubory implicitních i explicitních principů, norem, pravidel a rozhodovacích procedur, kolem nichž se sbíhá očekávání aktérů v dané oblasti.“

Oblast	Příklad režimu	Hlavní principy
Obchod	Světová obchodní organizace (WTO)	Liberalizace obchodu, nediskriminace
Bezpečnost	NPT – Smlouva o nešíření jaderných zbraní	Nešíření, odzbrojení, mírové využití jádra
Životní prostředí	Pařížská dohoda	Omezování emisí, udržitelný rozvoj
Lidská práva	OSN – Všeobecná deklarace lidských práv	Univerzalita, nedělitelnost práv

1. Principy (principles)

- Vyjadřují **základní hodnoty a přesvědčení**, na nichž režim stojí.
- Určují, **jak by měl svět fungovat** a co je považováno za „správné“.
- Působí jako **ideové základy** celého režimu.
- *Příklad:* svobodný obchod, suverenita států, zákaz agrese, nešíření jaderných zbraní.

2. Normy (norms)

- Jsou to **sdílené standardy chování** – vymezují, **co se „má“ dělat a co ne**.
- Udávají **hranici legitimního chování států**.
- Posilují **očekávání konzistentního a předvídatelného jednání**.
- *Příklad:* zákaz použití chemických zbraní, povinnost chránit civilisty, dodržování lidských práv.

3. Pravidla (rules)

- Představují **konkrétní předpisy a mechanismy**, které stanovují, **jak se principy a normy aplikují v praxi**.
- Určují, **co je povoleno, zakázáno nebo doporučeno**.
- Jsou často **zakotvená ve smlouvách nebo úmluvách**.
- *Příklad:* pravidla WTO o řešení obchodních sporů, procedury při ratifikaci mezinárodních smluv.

Příklad: Ženevské konvence

- **Ženevské konvence** jsou čtyři mezinárodní smlouvy, které tvoří základ **mezinárodního humanitárního práva (IHL)** – tedy právních pravidel, která mají **chránit osoby nezúčastněné nebo vyřazené z bojů** a **omezovat prostředky a metody vedení války**.
- **Místo přijetí:** Ženeva, Švýcarsko
- **Rok:** 1949 (navazují na dřívější úmluvy z let 1864, 1906 a 1929)
- **Doplňující protokoly:** 1977 (I a II) a 2005 (III)
- **Počet smluvních států:** přes 190 (prakticky univerzální přijetí)
- Základní rámec pro činnost **Mezinárodního výboru Červeného kříže (MVČK)**.
- Porušení Ženevských konvencí = **válečné zločiny** (dle Římského statutu Mezinárodního trestního soudu).
- Konvence platí **bez ohledu na to, kdo válku začal** (zásada neutrality humanitárního práva).

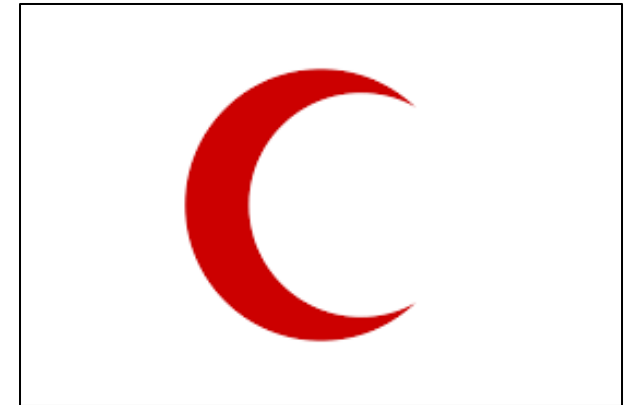
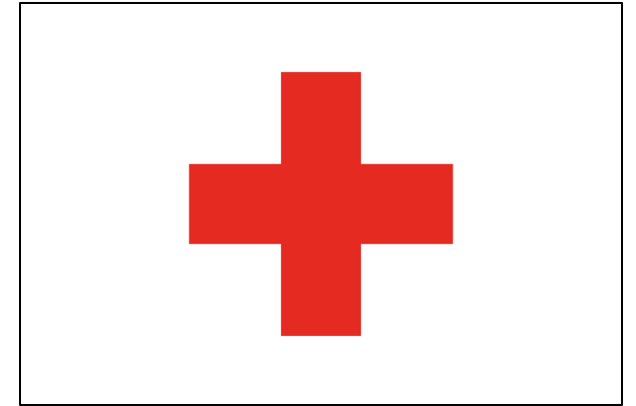
Čtyři hlavní konvence (1949):

1. První Ženevská úmluva

- **Ochrana raněných a nemocných vojáků na bojišti (pozemní síly)**
- Zakazuje zabíjení, týrání nebo ponechání raněných bez pomoci.
- Stanoví, že mají být ošetřováni bez diskriminace.
- Chrání zdravotnický personál, zařízení a symbol **Červeného kříže** / **Červeného půlměsíce**.

2. Druhá Ženevská úmluva

- **Ochrana raněných, nemocných a trosečníků na moři (námořní síly)**
- Obdobná pravidla jako první, aplikovaná na námořní válku.
- Zajišťuje humanitární zacházení s posádkami potopených lodí.



3. Třetí Ženevská úmluva

- **O zacházení s válečnými zajatci**
- Zakazuje mučení, ponižování a nucenou práci mimo zákonný rámec.
- Upravuje podmínky internace, komunikaci s rodinou, lékařskou péči a repatriaci po válce.

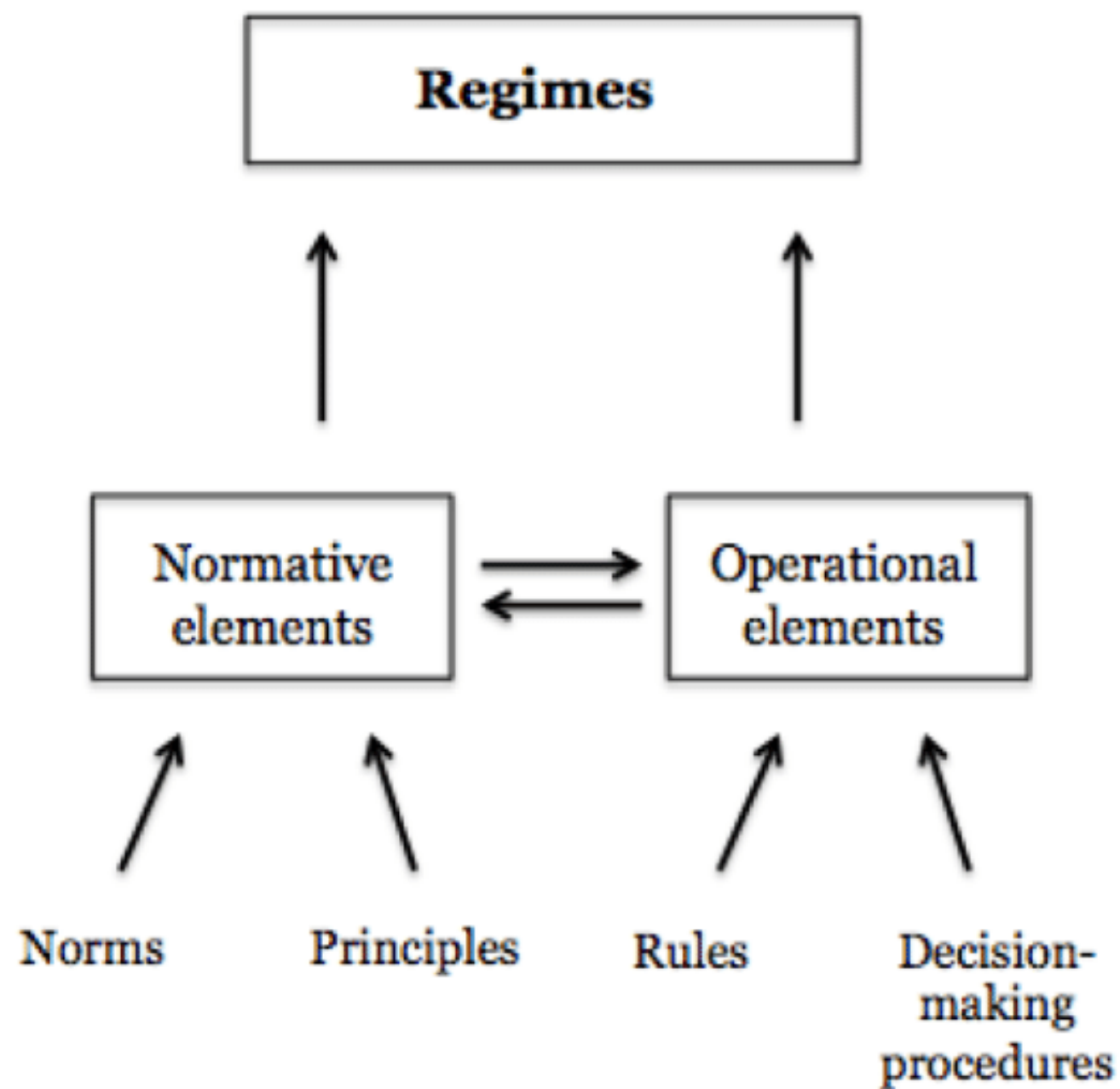
4. Čtvrtá Ženevská úmluva

- **O ochraně civilních osob za války**
- Zakazuje kolektivní tresty, deportace, brání brání rukojmích.
- Upravuje chování okupačních mocí vůči obyvatelstvu okupovaných území.

Najděte případy porušení ženevských konvencí:

4. Rozhodovací procedury (decision-making procedures)

- Určují **jakým způsobem se přijímají rozhodnutí, mění pravidla a řeší spory**.
 - Mohou být **formální (hlasování, arbitráž)** nebo **neformální (konsensus, vyjednávání)**.
 - Dávají režimu **institucionální podobu a stabilitu**.
 - *Příklad:* hlasování v Radě bezpečnosti OSN, arbitrážní panely WTO, postupy v rámci Pařížské dohody.
-
- Tyto čtyři složky společně **vytvářejí rámec očekávání a chování států**.
 - Režimy **nejsou donucovací**, ale **koordinují spolupráci** prostřednictvím **norem, důvěry a reputace**.
 - Pomáhají tak **udržovat řád i v anarchickém mezinárodním systému**.



- Režimy **nevylučují anarchii**, ale **zmírňují její důsledky**.
- Fungují, pokud:
 1. státy **sdílejí alespoň minimální společný zájem**,
 2. existuje **důvěra** v dlouhodobou reciprocitu,
 3. **převládá předvídatelnost a reputační tlak**.
- Režimy lze chápat jako „**měkké instituce**“ – nejsou centrální mocí, ale **souborem norem a očekávání**, které umožňují řád i bez vlády.



Teoretické přístupy k režimům

Teorie	Jak chápe režimy	Klíčová myšlenka
Realismus	Režimy odrážejí mocenské zájmy silných států.	Státy se připojují jen, když to posiluje jejich bezpečnost/moc.
Liberalismus	Režimy umožňují spolupráci i v anarchii.	Instituce snižují transakční náklady a zvyšují důvěru.
Konstruktivismus	Režimy utvářejí identity a normy států.	Spolupráce závisí na sdílených hodnotách, ne jen na moci.

Globalizace a současné výzvy mezinárodní politiky

Co je to globalizace?

- **Globalizace** = prohlubující se propojenost světa v ekonomické, politické, kulturní, technologické a environmentální rovině.

Klíčové rysy:

- Intenzivnější **tok informací, lidí, zboží, kapitálu a idejí**
- Zrychlování času a zkracování prostoru (*time–space compression*, D. Harvey)
- Vznik **globální společnosti** (*global society*) a **síťové společnosti** (M. Castells)
- Proměna **role států a suverenity**



Teoretické ukotvení

- **Anthony Giddens:** globalizace = „intenzifikace celosvětových sociálních vztahů, které spojují vzdálené lokality tak, že lokální události jsou ovlivňovány děním na druhém konci světa.“
- → **Příklad: Krize v Suezském průplavu → ceny v českých obchodech.**
- → **Útoky Húsíjů na nákladní lodě a ropné tankery v Adenském zálivu → ceny v evropských obchodech**
- **Manuel Castells:** pojem *síťová společnost* – nové formy moci a identity se šíří prostřednictvím sítí (digitálních, ekonomických, kulturních).
- **David Held & Anthony McGrew:** globalizace jako *proces propojování i konfliktu* – vytváří i protitahy (*deglobalizace*).



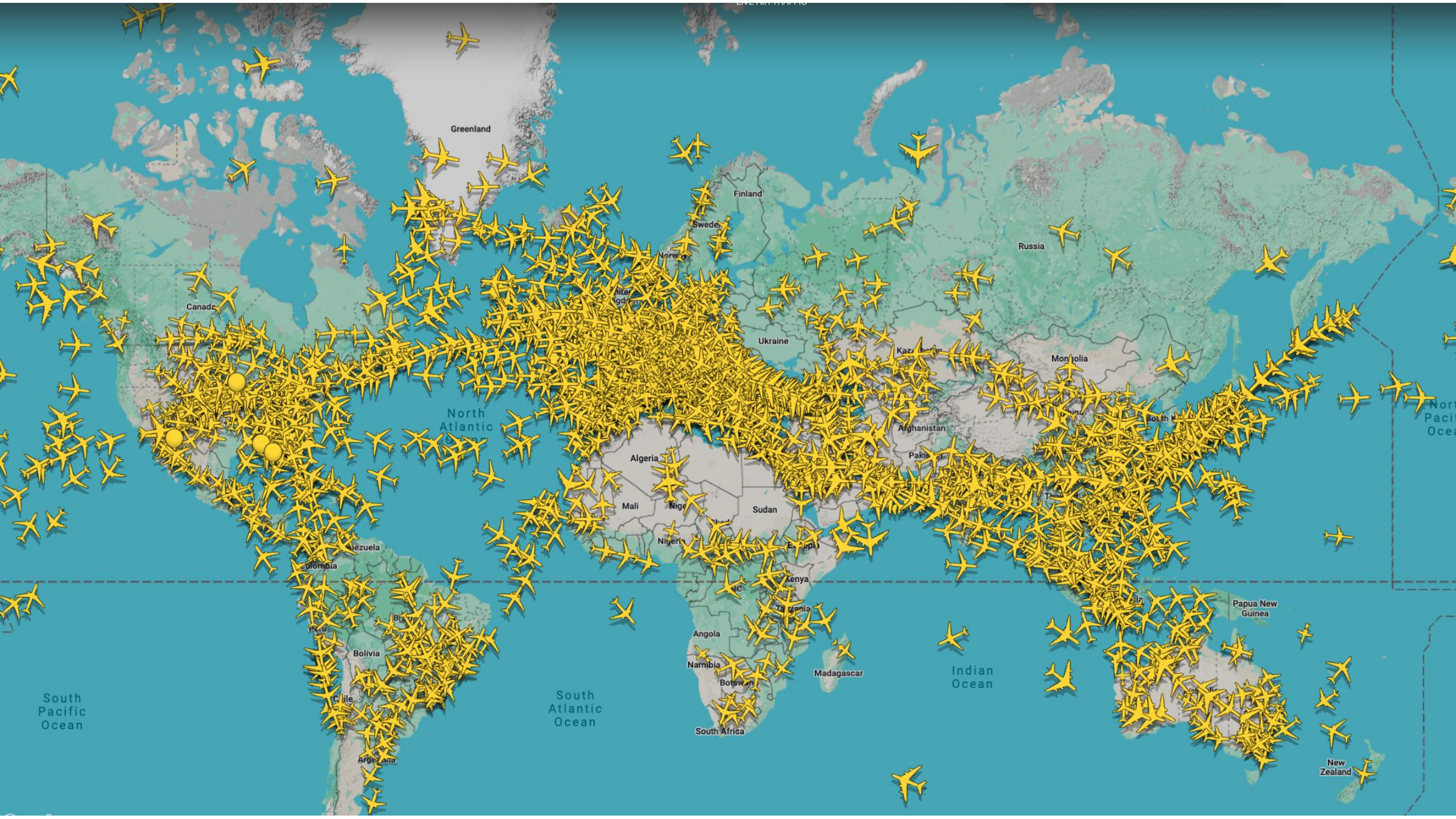
Dimenze globalizace

- **Ekonomická:** mezinárodní obchod, globální řetězce, finanční toky.
- **Politická:** rostoucí význam mezinárodních institucí (OSN, WTO, EU), ztráta části suverenity.
- **Kulturní:** šíření idejí, jazyků, hodnot (amerikanizace vs. hybridizace kultur).
- **Technologická:** internet, umělá inteligence, globální média.
- **Environmentální:** společné ekologické výzvy (klíma, pandemie, voda).

Kritické aspekty:

- Není neutrální proces – vytváří **vítěze a poražené**.
- Západní dominance ve „světové kultuře“ (Hollywood, fast food, jazyk).
- Roste **nerovnost** mezi regiony a uvnitř společností.

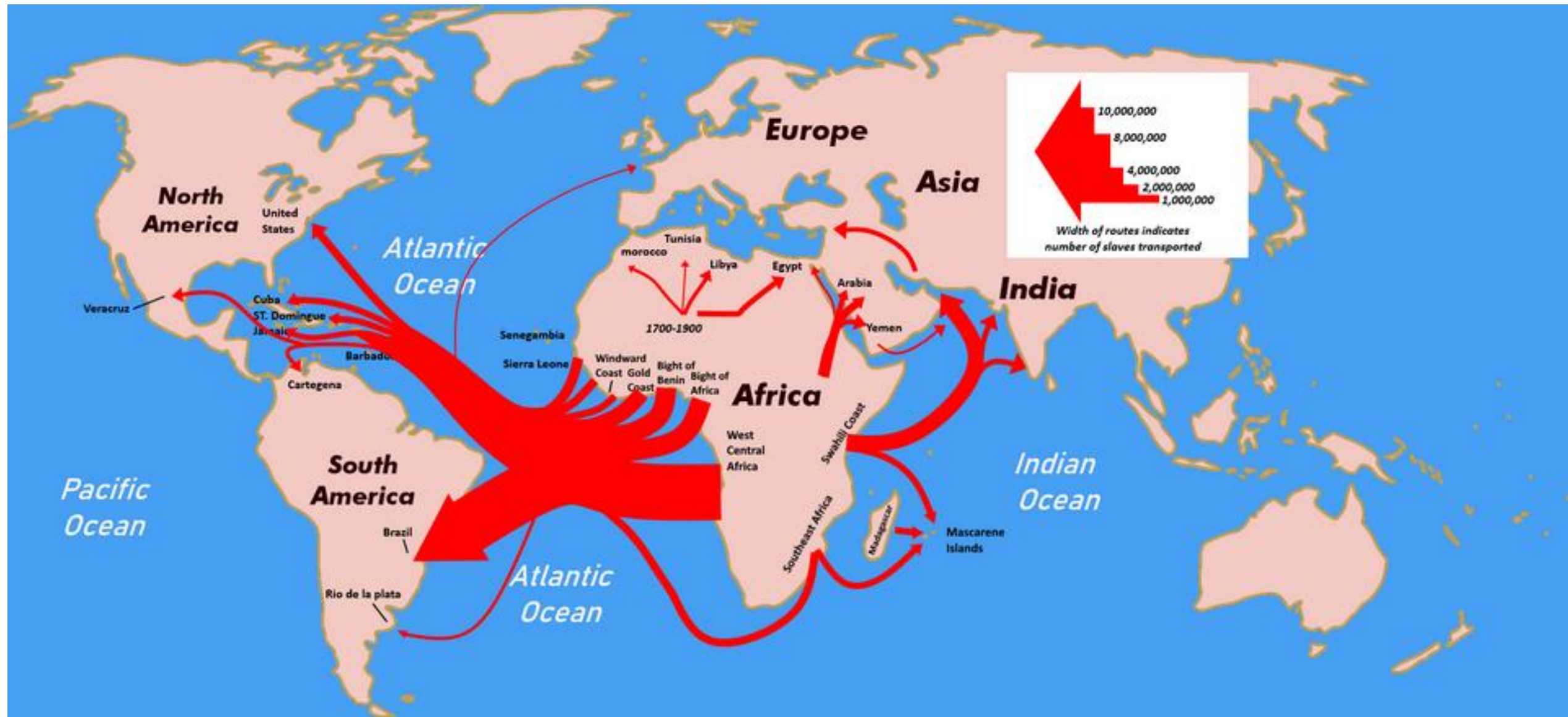




Historický vývoj globalizace

I. Koloniální globalizace (16.–19. století)

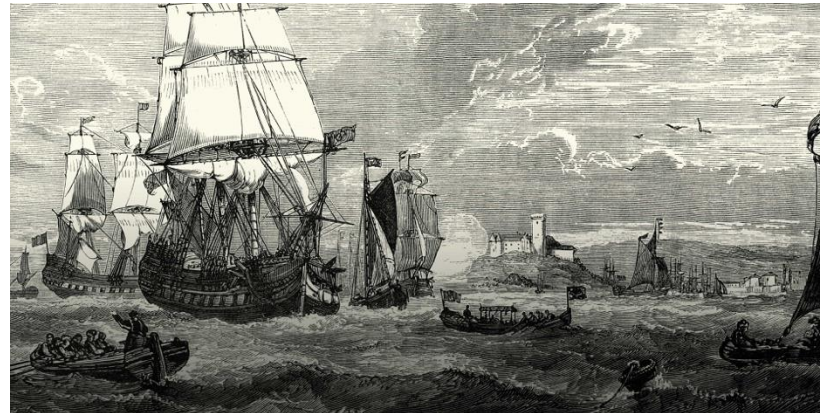
- Začátek moderní globalizace: **objevné plavby, obchodní impéria, kolonie**.
- Cílem bylo propojit trhy, suroviny a pracovní sílu – vzniká **světová ekonomika** založená na nerovném směnném vztahu.
- **Immanuel Wallerstein**: vznik *světového systému* → **centrum, semiperiferie, periferie**.
 - *Centrum* (Evropa) akumuluje kapitál,
 - *Periferie* dodává levnou pracovní sílu a suroviny.
- Kolonialismus položil základ dnešní **nerovnosti Sever–Jih**.
- *Příklad*: Britské impérium, transatlantický obchod, plantážní systém, vývoz otroků.



East India Company – koloniální předchůdce globalizace

Vznik a charakter

- **Založena 1600** – *British East India Company* získala od královny Alžběty I. **královskou chartu (Royal Charter)**.
- Oficiálně soukromá společnost, **de facto polostátní korporace** – měla monopol na obchod s Asií.
- Cíl: obchod s kořením, textilem, čajem a dalšími komoditami z Indie, jihovýchodní Asie a Číny.
- Brzy se stala **nejmocnější obchodní organizací dějin** – kombinovala ekonomickou, vojenskou i politickou moc.
- *Zkratka:* EIC = první „globální korporace“ s vlastním vojskem, měnou i administrativou.

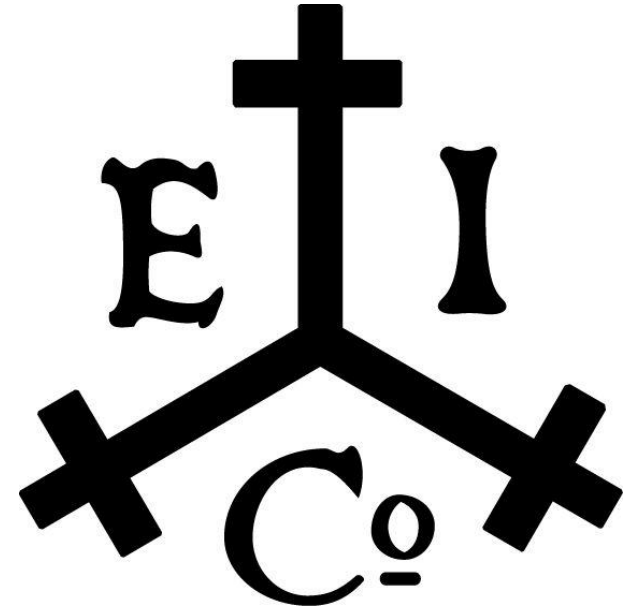






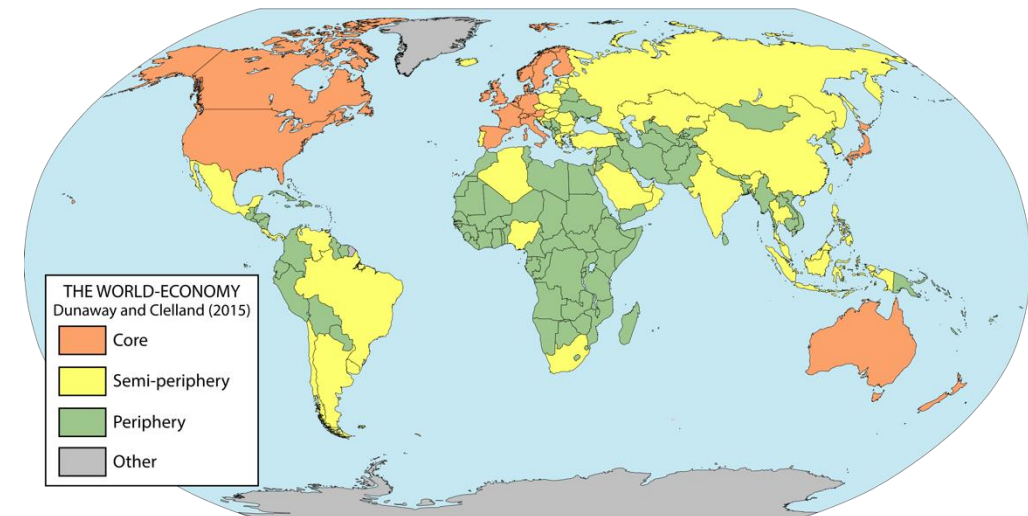
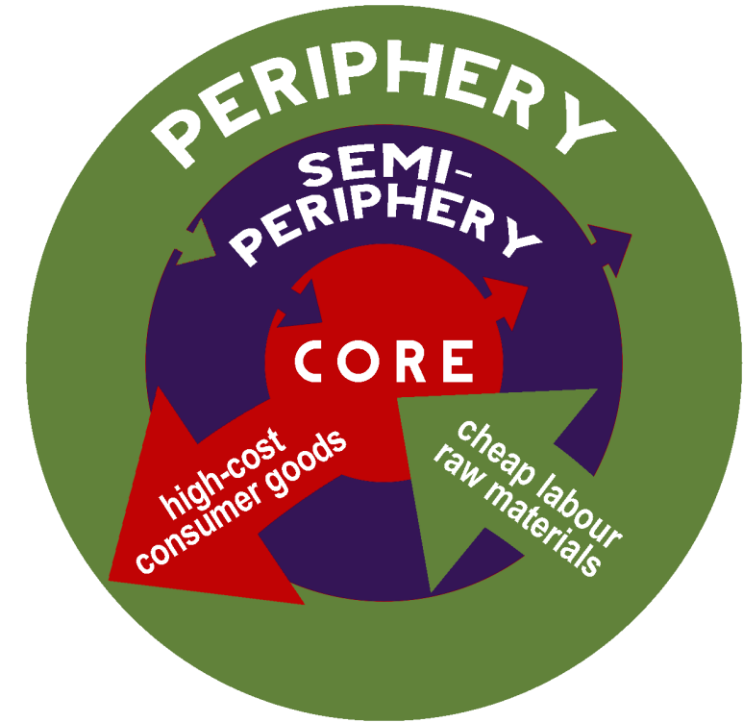
Důsledky a kritika

- **Koloniální vykořisťování**
 - masivní odliv bohatství z Indie do Británie („Drain of Wealth“)
 - zánik indického textilního průmyslu, hladomory v Bengálsku.
- **Zrození „globálního kapitalismu“**
 - poprvé v dějinách vzniká **světový trh** – jednotný systém výroby a směny.
- **Soukromá moc bez odpovědnosti**
 - EIC nebyla odpovědná žádnému státu ani občanům – jen akcionářům.
 - představuje **ranou podobu neoliberálního dilematu**: kdo kontroluje nadnárodní ekonomické subjekty?



Teorie světového systému

- Immanuel Wallerstein (70. léta 20. století)
- **The World System Theory Model**
- Sjednocující pohled na fungování ekonomiky a politiky; politické a geografické procesy a jevy jsou **produktem nerovnoměrného vývoje světa** → nerovnoměrné rozložení moci; vede k jejímu rozdělení:
- **jádro - semiperiferie – periferie**
- (Core-semiperiphery-periphery)
- Kontext: rostoucí globální nerovnost



II. Ekonomická a politická globalizace (20. století)

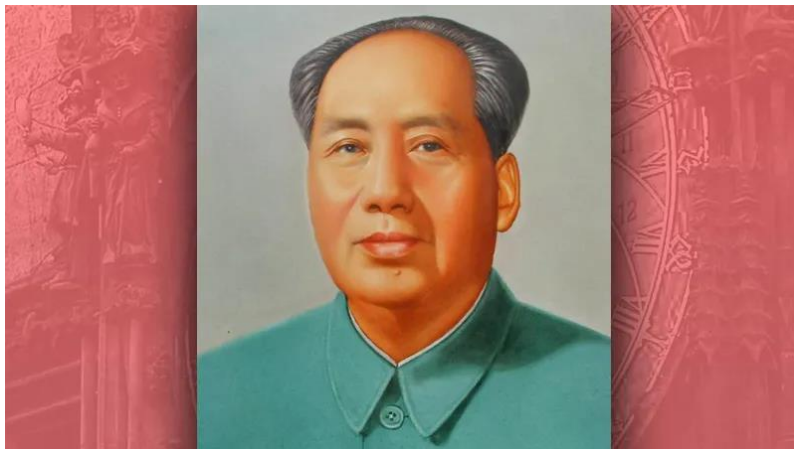
- Po 2. světové válce – vznik **institucionální globalizace**:
 - **Brettonwoodský systém (1944)**: vznik MMF, Světové banky, později GATT/WTO.
 - **OSN (1945)** – vytvoření univerzálního rámce spolupráce.
- **Robert Keohane & Joseph Nye**: pojem *complex interdependence* – státy jsou vzájemně závislé, síla není jen vojenská, ale i ekonomická a informační.
- V 70.–90. letech globalizaci posiluje:
 - rozvoj **mezinárodního obchodu**,
 - **liberalizace kapitálu**,
 - **vznik nadnárodních korporací (MNCs)**.
- *Příklad*: Růst Japonska, „asijské tygři“, pád SSSR → expanze kapitalismu.

Ekonomické otevírání Číny po smrti Maa (1978–90s)



Kontext

- Po smrti **Maa Ce-tunga (1976)** skončila éra radikální maoistické politiky – centrální plánování, izolace, kulturní revoluce.
- K moci se dostává **Teng Siao-pching (Deng Xiaoping)**, který spouští program „**reforem a otevírání se světu**“
- Cíl: **ekonomický růst a modernizace bez politické liberalizace.**

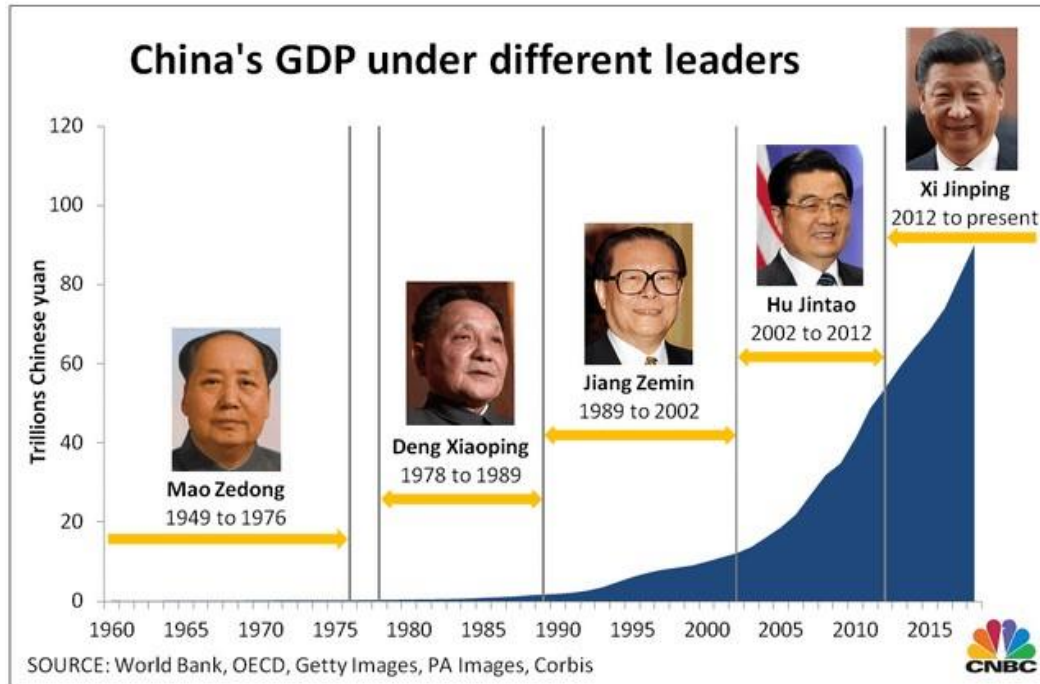


Klíčové reformy (1978–1992)

- **Zemědělství – „odpovědnost domácností“**
 - Konec kolektivních komun → rolníci mohli prodávat přebytky.
 - Prudký růst produktivity a příjmů venkova.
- **Otevření zahraničním investicím (FDI)**
 - Vznik *Special Economic Zones (SEZs)* – Šen-čen, Ču-chaj, Xiamen, Šantou.
 - Zahraniční kapitál přinesl technologie, know-how a pracovní místa.
- **Exportně orientovaný průmysl**
 - Vznik exportních zón, důraz na levnou pracovní sílu.
 - Čína se začíná zapojovat do **globálních výrobních řetězců**.
- **Kroky k integraci do světového systému**
 - 1980: vstup do **Mezinárodního měnového fondu (MMF)** a **Světové banky**.
 - 2001: vstup do **Světové obchodní organizace (WTO)** → plná integrace do globálního trhu.

Důsledky

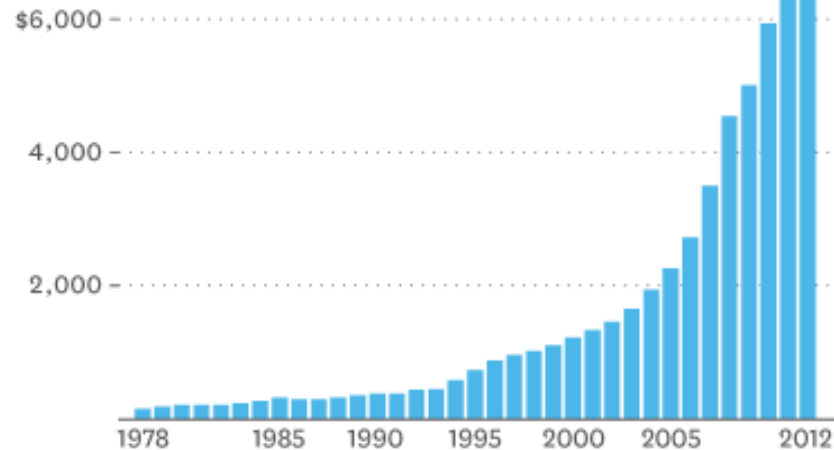
- Čína se stává „**dílnou světa**“ – prudký růst HDP, exportu a urbanizace.
- **Přechod od plánované k tržní ekonomice** → vznik hybridního modelu: *socialistický trh*.
- Masivní **toky zahraničního kapitálu** → globalizační motor 90. let.
- Současně rostou **nerovnosti** (regionální, venkov–město, bohatí–chudí).



CHINA'S GDP

China's GDP has risen from less than \$150 billion in 1978 to \$8,227 billion in 2012.

BILLIONS OF U.S. DOLLARS



SOURCE WORLD BANK

HBR.ORG

Geopolitické důsledky

- Čína se stává **klíčovým aktérem globalizace** a její úspěch zpochybňuje západní model rozvoje:
- „**Washingtonský konsensus**“ (MMF, liberalizace, privatizace) vs. „**Pekingský konsensus**“ (státní kontrola + otevřený trh).
- Vznik **nového centra světové výroby** → posun těžiště globalizace z Atlantiku do Asie.
- **Immanuel Wallerstein:** Čína přechází z periferie k *semiperiferii* → hrozba pro dominanci Západu.
- **Robert Keohane:** Čína využila globalizaci institucionálně – vstoupila do systému vytvořeného Západem, ale v něm posiluje vlastní moc.
- **Thomas Friedman:** Symbol „zploštěného světa“ – propojení výroby, kapitálu a technologií v globálním měřítku.
- „Otevření Číny po roce 1978 je zlomem druhé vlny globalizace: ukazuje, že globalizace není čistě západní fenomén, ale proces, který se adaptuje na různé politické systémy. Bez čínských reforem by dnešní globalizace – levná produkce, globální supply chainy, vzestup Asie – vypadala úplně jinak.“

Brettonwoodský systém (1944)

Historické pozadí

- **Místo:** Bretton Woods, stát New Hampshire (USA), červenec 1944.
- **Účastníci:** 44 spojeneckých států během 2. světové války.
- **Cíl:** vytvořit **nový mezinárodní ekonomický řád**, který by zabránil opakování chaosu 30. let (velká deprese, protekcionismus, měnové války) a podpořil **stabilní poválečný rozvoj**.





Základní principy systému

Pevné směnné kurzy

- Národní měny byly **navázány na americký dolar**, a **dolar byl směnitelný za zlato** v poměru **35 USD = 1 unce zlata**.
- Cílem bylo omezit měnové výkyvy a vytvořit důvěru v mezinárodní obchod.

Vznik nových institucí globální správy

- **MMF (Mezinárodní měnový fond)** – dohled nad měnovou stabilitou, poskytování krátkodobých půjček státům v krizi.
- **IBRD / Světová banka** – podpora rekonstrukce Evropy a rozvoje chudších zemí.
- Tyto instituce se staly základem tzv. **Brettonwoodských institucí** (později i WTO).

Podpora liberalizace obchodu

- 1947: uzavřena **Dohoda GATT (General Agreement on Tariffs and Trade)** – předchůdce WTO.
- Cíl: **odstraňování cel a obchodních bariér**, posílení mezinárodní dělby práce.

Hegemonie USA

- USA držely většinu světového zlata, staly se „kotvou systému“.
- Dolar získal **status světové rezervní měny** – symbol ekonomické moci USA.

Konec systému

- 60.–70. léta: rostoucí rozpočtové deficit USA (Vietnam, sociální výdaje).
- 1971: prezident **Richard Nixon** ukončil směnitelnost dolaru za zlato → „**Nixonův šok**“.
- 1973: přechod na **systém plovoucích kurzů** → konec éry Bretton Woods.

Dlouhodobé dopady

- Základ pro **moderní globalizaci**: stabilní měnový rámec + otevřený obchod.
- **Instituce zůstaly** a fungují dodnes:
 - **MMF** → klíčová role během krizí (Latinská Amerika 1980s, Asie 1997, Řecko 2010s)
 - **Světová banka** → rozvojové programy, boj s chudobou
 - **GATT/WTO** → globální obchodní pravidla a liberalizace trhu
- Kritika: systém zafixoval **mocenskou dominanci Západu** (USA + Evropa) a **nerovnost globálního Jihu**.

Mezinárodní měnový fond (MMF / IMF)



Vznik a cíl

- **Založen:** 1944 v rámci **Brettonwoodské konference** (spolu se Světovou bankou).
- **Cíl:** zajišťovat **měnovou stabilitu** a **koordinaci hospodářských politik** mezi členskými státy.
- **Sídlo:** Washington, D.C.
- **Členové:** 190+ států.

Hlavní funkce

1. **Dohled nad měnovou stabilitou** – sleduje inflaci, kurzy, zadlužení, publikace *World Economic Outlook*.
2. **Půjčky státům v krizi** – krátkodobé financování při platební neschopnosti.
3. **Poradenství a dohled (surveillance)** – doporučení vládám k fiskální a měnové politice.
4. **Technická pomoc** – školení, reformy daňových systémů, řízení bank.



Působení a příklady

- 1980s: **Latinská Amerika** – půjčky během dluhové krize (Argentina, Mexiko, Brazílie).
- 1997–98: **Asijská finanční krize** – Jižní Korea, Thajsko, Indonésie → MMF stanovil podmínky úspor a liberalizace.
- 2010s: **Řecko a eurokrize** – spolu s EU a ECB tvořil tzv. *Trojku*, dohlížel na reformy a škrty.
- 2020s: **Pandemie COVID-19** – mimořádné financování rozvojovým zemím.

Kritika

- Podmíněnost půjček („**conditionality**“) → státy musí provádět **nepopulární reformy** (škrty, privatizace, deregulace).
- Obviňován z prosazování **neoliberálního modelu** (tzv. *Washingtonský konsensus*).
- Rozhodovací síla USA (největší podíl hlasů).
- Dopad na sociální nerovnosti a chudobu (např. subsaharská Afrika po strukturálních reformách).

Světová banka (World Bank / IBRD + IDA)



Vznik a cíl

- Také **založena v Bretton Woods (1944)**.
- Tvoří ji dvě hlavní složky:
 - **IBRD** – Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (pro středně příjmové státy).
 - **IDA** – Mezinárodní rozvojová asociace (pro nejchudší země).
- Cíl: **boj proti chudobě a podpora rozvoje infrastruktury**.

Hlavní funkce

1. **Financování rozvojových projektů** – infrastruktura, školství, zdravotnictví, energetika.
2. **Poradenství vládám** – strategie růstu, rozvojové politiky.
3. **Koordinace s dalšími institucemi** – MMF, OSN, regionální rozvojové banky.



Působení a příklady

- 1950s–60s: **Obnova Evropy a Japonska** po válce.
 - 1970s–80s: Přesun k **rozvojovým zemím** – Afrika, Latinská Amerika.
 - 1990s: **Transformace postkomunistických států** (ČR, Polsko, Rusko).
 - 2000s–současnost: **Programy SDGs** (voda, vzdělání, klimatické projekty).
 - Projekty: stavby elektráren v Indii, vodní infrastruktura v Keni, vzdělávací programy v Bangladéši.
-
- Zaměření na **velké infrastrukturní projekty** – dopady na životní prostředí, korupce.
 - Stejně jako MMF – „**jednotný recept**“ rozvoje (liberalizace, privatizace).
 - Nedostatečné zohlednění **místního kontextu**.
 - **Environmentální kritika** – podpora fosilních projektů, přestože banka mluví o udržitelnosti.

GATT/Světová obchodní organizace (WTO)



Vznik a vývoj

- **GATT (1947)** – *General Agreement on Tariffs and Trade*, dočasná dohoda na podporu volného obchodu.
- 1995 → transformace v **WTO (World Trade Organization)** se sídlem v Ženevě.
- Členové: přes 160 zemí.

Hlavní funkce

1. Stanovuje pravidla mezinárodního obchodu (zboží, služby, duševní vlastnictví).
2. Podpora liberalizace obchodu – odstraňování cel a bariér.
3. Řešení sporů mezi státy – *Dispute Settlement Body*.
4. Dohled nad obchodní politikou členských států.



Působení a příklady

- 1947–1994: **GATT** – osm kol vyjednávání (Kennedy Round, Tokyo Round, Uruguay Round).
- 1995–současnost: **WTO**
 - *Uruguay Round* → vznik WTO a pravidel pro služby (GATS) a duševní vlastnictví (TRIPS).
 - *Dohá Round (2001–)* – zaměřená na rozvojové země (stagnuje kvůli sporům).
- **Příklady rozhodnutí:**
 - spor **EU–USA** o dotace Boeingu a Airbusu;
 - **Thajsko vs. USA** – o dovoz cigaret;
 - **Čína vs. USA** – o cla a duševní vlastnictví.
- WTO posiluje **zájmy bohatých států a korporací**.
- **Rozvojové země** nemají rovné podmínky – tlak na liberalizaci, i když jim škodí.
- Problém **environmentálních a pracovních standardů** – nejsou vázány na obchodní pravidla.
- Od 2017: **paralýza odvolacího orgánu** (USA blokují jmenování soudců).

Shrnutí

Instituce	Hlavní funkce	Příklad působení	Typická kritika
MMF	Stabilita měn, půjčky v krizi	Asie 1997, Řecko 2010	Austerita, ztráta suverenity
Světová banka	Rozvoj a infrastruktura	Indie, Afrika, postkomunistické státy	„Jednotný model“ rozvoje, ekologické dopady
GATT / WTO	Liberalizace obchodu	Uruguay Round, WTO spory	Nerovnost, dominance Západu

Najděte další příklady působení IMF, WB, WTO...

III. Digitální globalizace (21. století)

- Zlom přináší **internet a informační technologie**: komunikace a obchod v reálném čase.
- **Thomas Friedman** (*The World is Flat*, 2005): technologie „zploštila svět“ – hranice mizí, každý může soutěžit globálně.
- Globalizace se přesouvá do **virtuální sféry** – data, algoritmy, sociální sítě.
- **Big Tech** (Google, Meta, Amazon, Tencent) – nové globální mocnosti.
- Zároveň vznikají i **nové nerovnosti** (digitální propast) a **nové konflikty** (kybernetická bezpečnost, fake news, AI).
- *Příklad*: Arabské jaro 2011 (role sociálních sítí), kyberútoky, vliv digitální ekonomiky.

Regionalizace – svět jako mozaika bloků

- **Definice:** proces **prohlubování spolupráce mezi sousedními státy**, vytváření **regionálních institucí a bloků**.
- **Motivace:** efektivnější ekonomická integrace, společná obrana, kulturní identita.
- **Regionální integrace může být doplňkem i reakcí na globalizaci.**

Typ	Příklad	Charakter
Ekonomická	EU, ASEAN, MERCOSUR, NAFTA/USMCA	Odstranění cel, volný trh, měnová unie
Politická	Africká unie, Rada Evropy	Koordinace politik, lidská práva
Bezpečnostní	NATO, Rada pro spolupráci v Zálivu (GCC)	Kolektivní obrana, bezpečnostní režimy
Kulturní	Arabská liga, Frankofonie	Sdílené jazykové a kulturní vazby

Lokalizace – návrat ke kořenům

- **Definice:** proces **posilování lokálních identit, ekonomik a komunit** jako reakce na globalizaci.
- **Motivy:** obrana před homogenizací, ztrátou kulturní rozmanitosti, ekologická udržitelnost.

Projevy:

- podpora lokální výroby (*local sourcing*)
- renesance národních a regionálních identit
- politické hnutí proti globalizaci (Brexit, Trump, protekcionismus)
- kulturní autenticita – „slow food“, „buy local“, ekologické farmářství

Příklady:

- Francouzské označení původu potravin (AOC), italské regionální značky
- Český odpor vůči přijetí eura nebo migračním kvótám
- Lokální energetické iniciativy a samosprávy (např. energetické komunity)

Glokalizace

- **Propojení těchto procesů: „glokalizace“**
- **Roland Robertson (1995):** *glocalization* = propojení globálního a lokálního – globalizace se přizpůsobuje lokálním podmínkám.

Příklady:

- McDonald's nabízí v Indii vegetariánská jídla → globální značka s lokální adaptací.
- Netflix produkuje lokální seriály (např. *Money Heist*, *Dark*, *Squid Game*).
- **„Think globally, act locally“** – environmentální a sociální princip.

Význam:

- *uvědomovat si globální důsledky vlastního jednání,*
- *ale konat konkrétně v místním kontextu, kde má člověk reálný vliv.*

BURGERS/McCURRY™ PAN/WRAPPS



Rs.
59

Chicken Maharaja Mac™



Rs.
49

McChicken™ Burger



Rs.
59

Shahi Chicken McCurry™ Pan*



Rs.
59

Wrap Chicken Mexican™



Rs.
49

Wrap Paneer Salsa



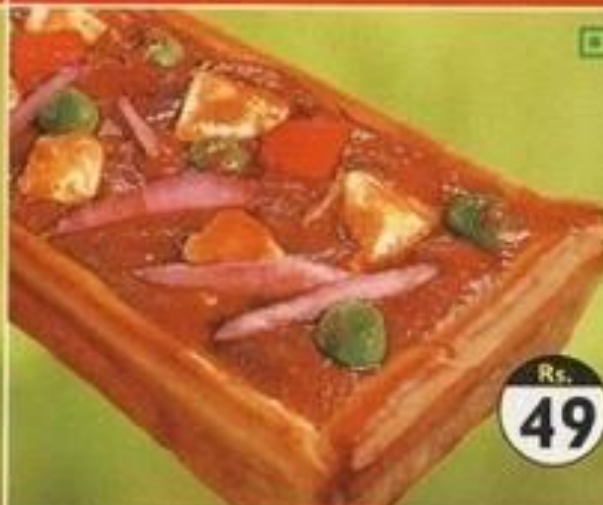
Rs.
55

Filet-O-Fish™



Rs.
39

McVeggie™ Burger



Rs.
49

Shahi Paneer McCurry™ Pan*



Rs.
29

Veg. Surprise™

Think globally... myslí globálně



think
GLOBALLY,
act
LOCALLY

- Chápej svět jako **propojený systém**: ekologie, ekonomika, politika, kultura.
 - Rozpoznávej **globální dopady** lokálních rozhodnutí:
 - spotřeba → emise CO₂ a změna klimatu,
 - volby spotřebitelů → pracovní podmínky v Asii,
 - zemědělství → globální potravinový řetězec.
-
- Globální myšlení = pochopení **vzájemné závislosti lidstva**.
 - Když Česko zvýší dovoz sóji z Brazílie, ovlivňuje tím odlesňování Amazonie.
→ Globální dopad lokální poptávky.

...act locally - jednej lokálně

- Jednej **v rámci své komunity, města, regionu**, protože tam máš skutečnou moc něco změnit.
- Lokální činy jsou **součástí globální odpovědnosti** – skládají se v celek.
- Typické oblasti:
 - **Udržitelnost** (odpady, voda, energie, mobilita)
 - **Občanská angažovanost** (místní samospráva, spolek, škola)
 - **Etická spotřeba** (fair trade, lokální výrobky)
- Obec investuje do solárních panelů nebo komunitní energetiky → malý, ale systémově důležitý krok k dekarbonizaci.



think
GLOBALLY,
act
LOCALLY

Propojení: lokální akce jako součást globální governance

- Princip stojí **v jádru Agendy 21** (Summit v Riu, 1992) i **Agendy 2030 a Cílů udržitelného rozvoje (SDGs)**.
- Ukazuje, že globální výzvy (klíma, chudoba, nerovnost) **nevyřeší pouze vlády nebo OSN**, ale i lokální samosprávy a jednotlivci.
- OSN podporuje koncept **Local Agenda 21** → strategie měst a obcí pro udržitelný rozvoj.

Příklad:

- **Kodaň, Freiburg, Vídeň** – města, která zavedla komplexní klimatické strategie.
- **Praha** – člen iniciativy *C40 Cities for Climate Leadership*.
- **Obec Kněžice (CZ)** – energetická soběstačnost díky bioplynové stanici.

Nadnárodní korporace (MNCs)

Definice

- **MNC (Multinational Corporation)** = firma, která:
 - působí **ve více než jedné zemi**,
 - **koordinuje výrobu, investice a obchod** napříč hranicemi,
 - má **centrální řízení (headquarters)** v jedné zemi a **dceřiné společnosti** jinde.
- Typické znaky: globální strategie, vertikálně i horizontálně integrovaná výroba, přenos kapitálu, technologií a know-how.
- *Příklad:* Apple, Toyota, Nestlé, Shell, Unilever, Amazon, Huawei.



Zmapujte působení od počátečních surovin po koncový produkt u vybraných firem/značek



Historický vývoj

Éra	Charakteristika	Příklad
19. století	Koloniální obchodní společnosti	East India Company
1945–1970	Průmyslové expanze, investice Západu do rozvojových zemí	Ford, General Motors
1970s–1990s	Liberalizace obchodu, vznik globálních řetězců	IBM, Coca-Cola
2000s–současnost	Digitalizace, globální služby, Big Tech	Apple, Amazon, Google, Tencent

BY THE AUTO EDITORS OF CONSUMER GUIDE®

THE COMPLETE HISTORY OF

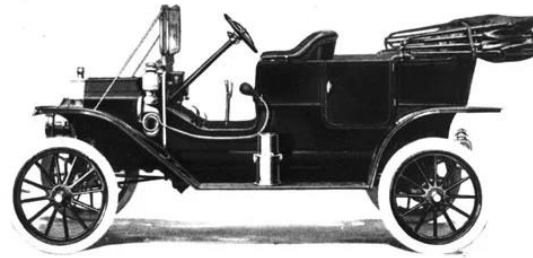
Ford

MOTOR COMPANY



RICHARD M. LANGWORTH

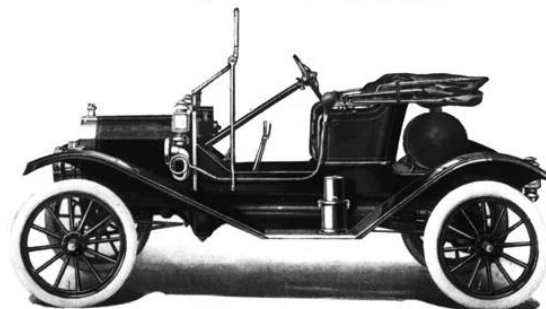
A Complete Line of Model T's to Choose From



5-Passenger Touring Car, Fully Equipped



3-Passenger Roadster, Fully Equipped

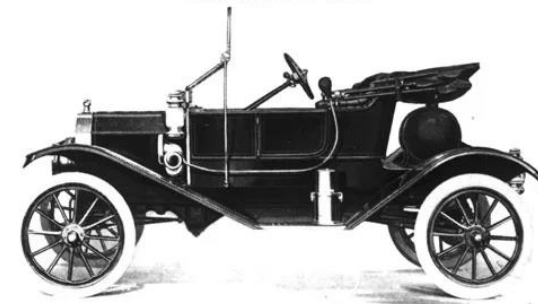


2-Passenger Open Runabout, Fully Equipped

Ford Car Models Supply Every Demand



2-Passenger Coupé, Equipped with 3 Oil Lamps, Tubular Horn and Kit of Tools



2-Passenger Torpedo Runabout, Fully Equipped



6-Passenger Town Car, Equipped with 3 Oil Lamps, Tubular Horn and Kit of Tools

Funkce MNCs v rámci globalizace

- **Přenos kapitálu a technologií**
- MNCs investují v zahraničí (FDI – *foreign direct investment*) → rozvoj průmyslu, infrastruktury a pracovních míst – **to obecně souvisí se stabilitou země.**
- Často vytvářejí tzv. **ekonomické zóny** (např. Šen-čen v Číně, Bangalore v Indii).
- **Globální výrobní řetězce**
- Produkce rozložena do mnoha států:
 - design v Kalifornii,
 - montáž v Číně,
 - komponenty z Malajsie,
 - marketing v Evropě.
- Typický příklad: **iPhone** – „Designed in California, assembled in China“

Funkce MNCs v rámci globalizace

- **Tvorba standardů a norem**
- Korporace často nastavují technologické, ekologické i etické standardy, které státy teprve přebírají (např. ESG reporting, kyberbezpečnostní normy).
- **Zaměstnanost a spotřeba**
- MNCs jsou hlavním zaměstnavatelem v mnoha regionech světa.
- Tvoří globální značky a kulturní ikony → McDonald's, Nike, Netflix, Samsung.

MNCs jako aktéři global governance

- MNCs nejsou formálními členy OSN, ale mají **de facto vliv** na:
- **udržitelné cíle (SDGs)** – spolupráce firem na ESG strategii, „Green Finance“.
- **mezinárodní režimy** – klimatické dohody, digitální regulace, lidská práva v dodavatelských řetězcích.
- Příklady:
- **Microsoft a OSN** – spolupráce na digitální inkluzi.
- **Nestlé a UNICEF** – programy pitné vody.
- **Shell a COP28** – kontroverze kolem role fosilních firem v klimatických summitech.





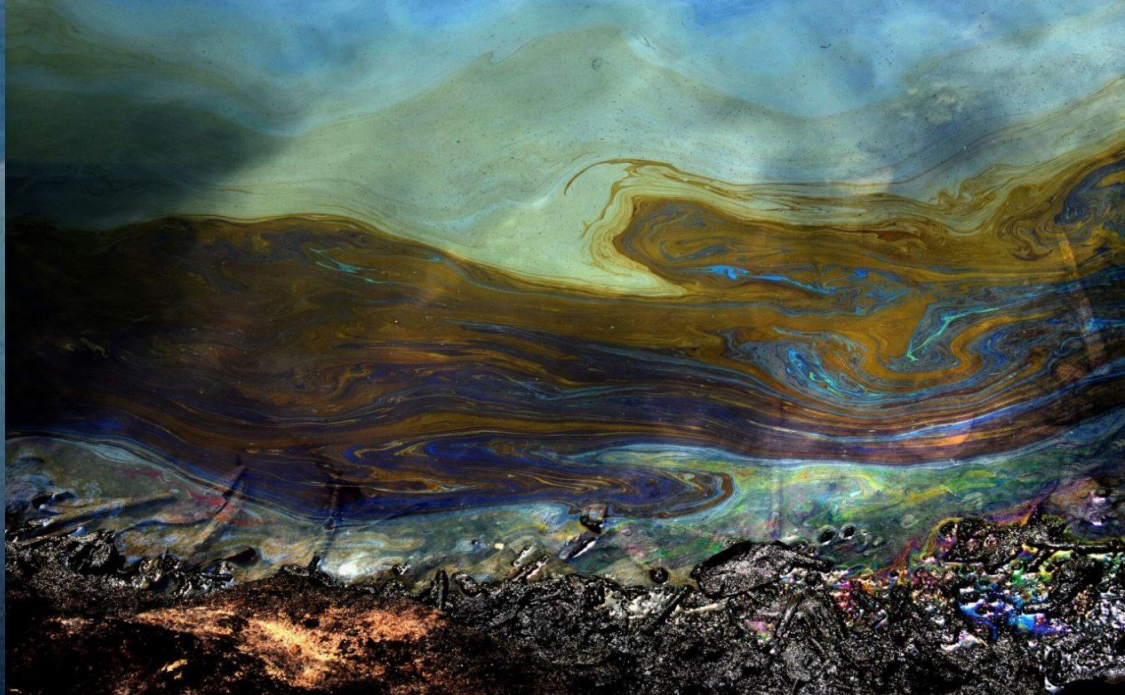
SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS



Shell a delta Nigeru: globalizace, ropa a konflikt



- **Historické pozadí**
 - **Delta Nigeru (jižní Nigérie)** – jeden z největších ropných regionů světa.
 - 1956: objevena ropa poblíž Oloibiri (společnost Shell D'Arcy, později *Shell–BP*).
 - 1960: **nezávislost Nigérie**; ropa se stává klíčovým pilířem ekonomiky.
 - 1970s: vláda zakládá **Nigerian National Petroleum Corporation (NNPC)** – partnerství se Shellem a dalšími MNCs.
- kombinace **státního monopolu** a **zahraničního kapitálu**.



- Ropa = více než **90 % exportních příjmů Nigérie**.
- Shell dominuje – cca **30 % nigerijské produkce**; působí skrze *Shell Petroleum Development Company (SPDC)*.
- Vzniká tzv. **petro-state**: stát závislý na ropě, ale bez diverzifikace hospodářství.
- Problém: **nerovnoměrná distribuce zisků** – většina výnosů jde federální vládě a elitám, **místní komunity v deltě zůstávají chudé**.

Environmentální devastace

- Od 1960s více než **7 000 ropných havárií**, miliony barelů uniklé ropy.
- Trvalé znečištění vody, půdy, vzduchu → zničené rybolovné oblasti a zemědělství.
- Časté **nelegální spalování plynu (gas flaring)** – toxické emise a kyselé deště.
- Delta Nigeru patří mezi **nejvíce ekologicky zdevastované regiony planety**.
- OSN (UNEP, 2011): **čištění může trvat až 30 let**.
- *Příklad*: Ropné úniky v Ogoni (1993–1995) → tisíce hektarů znečištěné půdy.



Sociální a politické konflikty

- Komunity (např. **Ogoni, Ijaw, Itsekiri**) začaly požadovat kompenzace a ekologickou spravedlnost.
- 1990s: vznik **MOSOP (Movement for the Survival of the Ogoni People)** vedeného **Kenem Saro-Wiwou**.
- Požadavky: podíl na příjmech, ochrana životního prostředí, autonomie regionu.
- Reakce: **nigerijská armáda brutálně potlačila protesty (1994–95)**.
- 1995: **Ken Saro-Wiwa a 8 aktivistů popraveni** po zmanipulovaném procesu → globální pobouření.
- Shell obviněn z **kolaborace s režimem**, poskytování podpory armádě a nečinnosti při represích.

Mezinárodní tlak a právní důsledky

- 2009: Shell vyplatil **15,5 mil. USD** jako mimosoudní vyrovnání rodinám obětí (Saro-Wiwa case, USA).
- 2013: soud v Haagu – Shell uznán **spoluzodpovědným za úniky ropy** v Nigérii.
- 2021: nizozemský odvolací soud znovu potvrdil **odpovědnost Shellu** za znečištění a přikázal odškodnění farmářům.
- 2023: Shell oznámil **stažení z onshore těžby v deltě Nigeru** kvůli „bezpečnostním rizikům“ a žalobám.
- Shell postupně **přesouvá těžbu offshore** (dál od pevniny), ale znečištění zůstává.
- Delta Nigeru zůstává **ekologicky i bezpečnostně nestabilní**: sabotáž ropovodů, krádeže ropy, ozbrojené milice.
- Vznikají **lokální iniciativy na obnovu prostředí** (projekty OSN, Amnesty, UNEP).
- Případ se stal **precedentem pro globální debatu o korporátní odpovědnosti** – inspirace pro EU *Due Diligence Directive* (2024).

Otázky

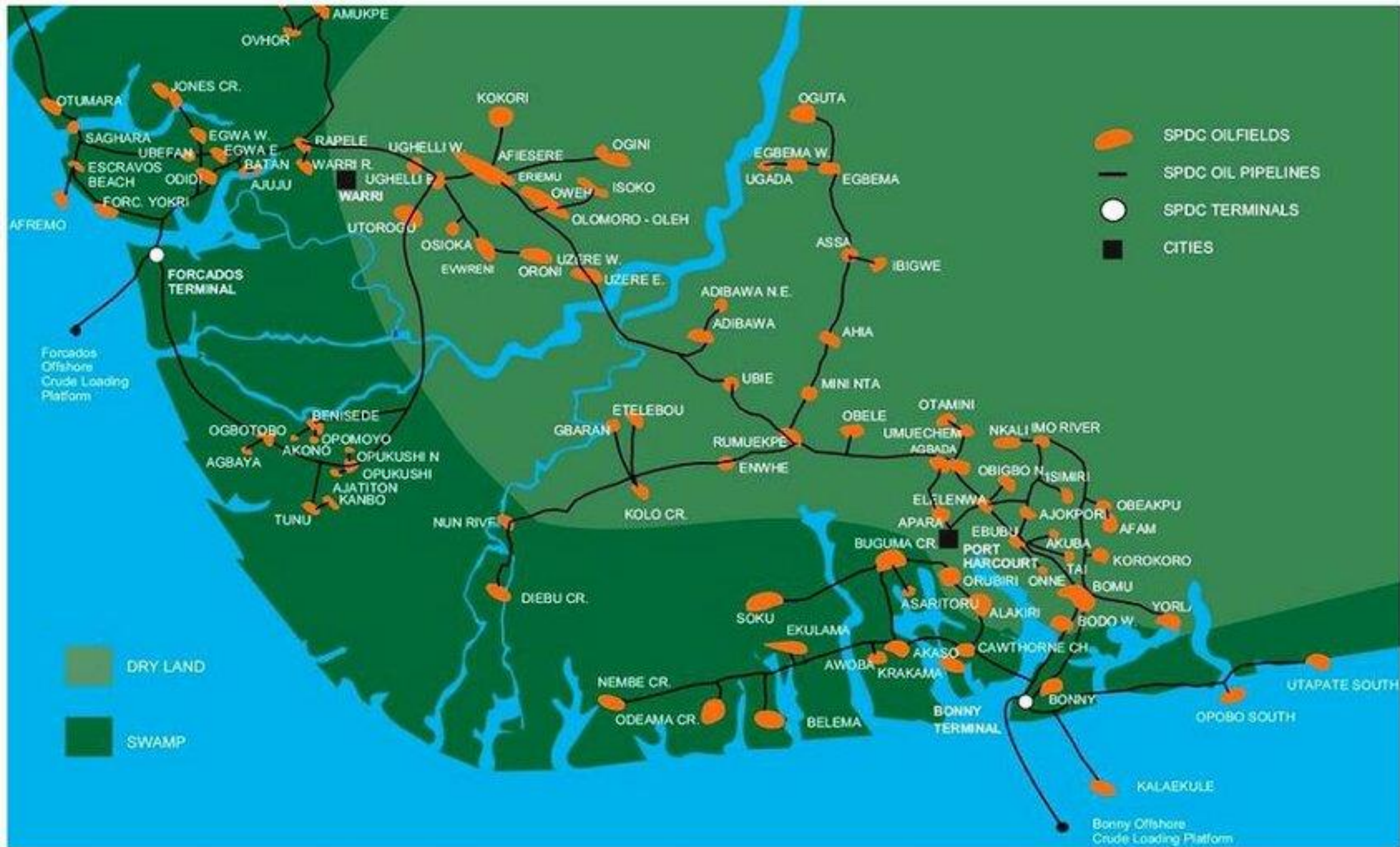
- Kdo nese větší odpovědnost za znečištění – stát, nebo korporace?
- Je možné těžit suroviny eticky, pokud stát není demokratický?
- Jak by měly mezinárodní organizace reagovat na podobné případy?





RICH CLABAUGH/STAFF





GVC, GPN, GSC

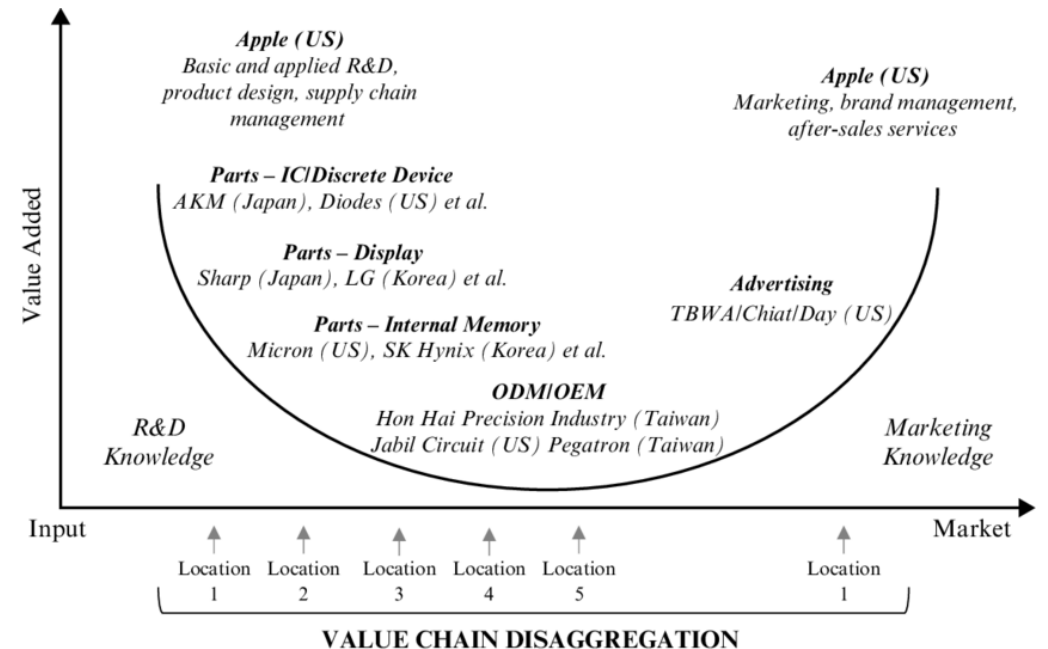
Globální řetězce hodnot a toků (Global Value Chains – GVCs)

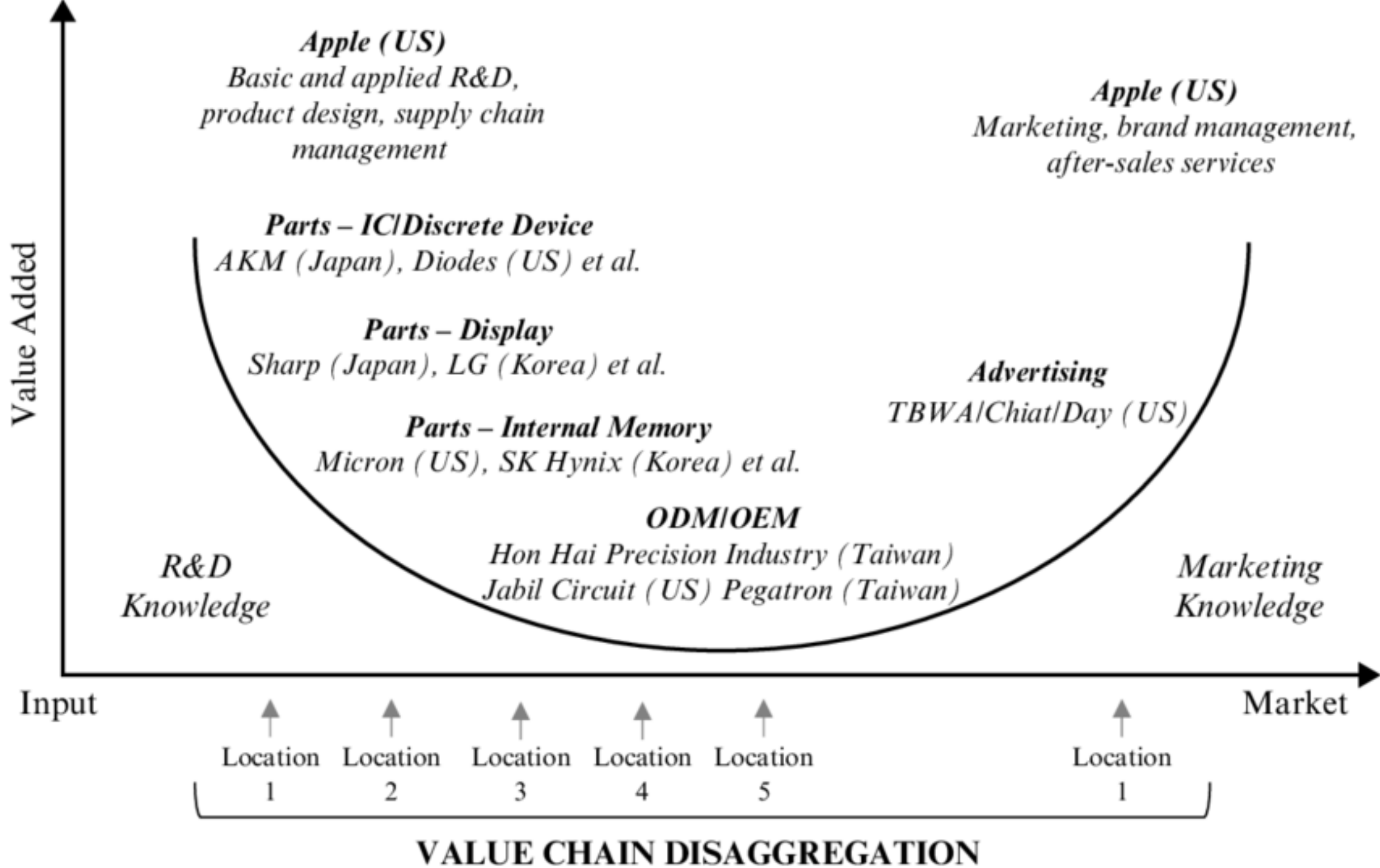
- **Globální výrobní nebo hodnotový řetězec (GVC)** = síť firem, výrobců, dodavatelů a logistických partnerů, kteří společně **vytvářejí finální produkt** napříč zeměmi a kontinenty.
- Hodnota se tvoří **v různých fázích** – od výzkumu, designu, výroby až po marketing a prodej.
- Charakterizuje je **fragmentace výroby** – každá část světa dělá „to, co umí nejlevněji nebo nejlépe“.

- **Příklad:**

- **Výroba iPhoneu:**

- návrh → **Kalifornie**,
- čipy → **Tchaj-wan (TSMC)**,
- displeje → **Japonsko / Jižní Korea**,
- montáž → **Čína (Foxconn)**,
- distribuce → **celosvětově**.





Hlavní typy toků v globalizované ekonomice

Typ toku	Obsah	Příklad
Zboží	suroviny, polotovary, finální produkty	kontejnery, ropa, elektronika
Kapitál	investice, finanční transfery	FDI, akcie, daňové optimalizace
Informace	data, výzkum, know-how	cloud, digitální platformy
Lidé	pracovní migrace, experti	logistika, montážní závody, management
Služby	outsourcing, IT, zákaznická podpora	call centra v Indii, cloud Amazonu

Tyto toky jsou **propojené a vzájemně závislé** — zpoždění jednoho segmentu může zablokovat celý řetězec

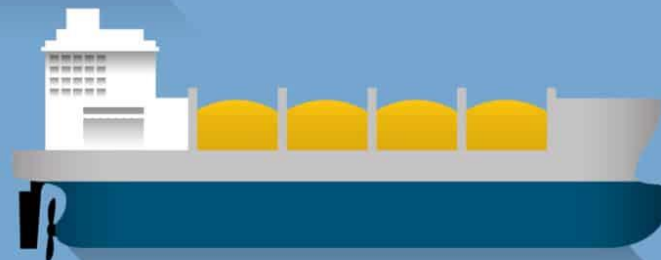




CONTAINER SHIP



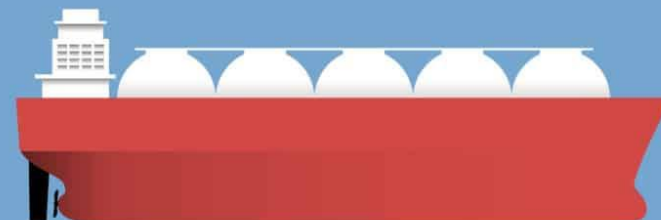
CHEMICAL TANKERS



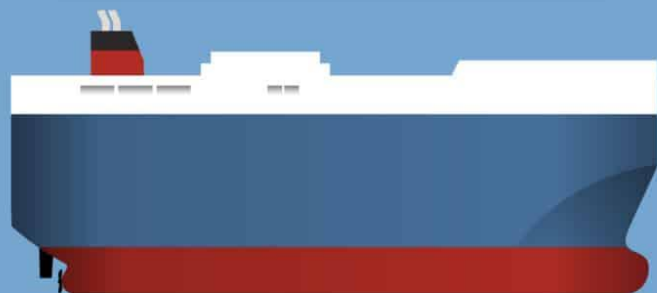
BULK CARGO CARRIERS



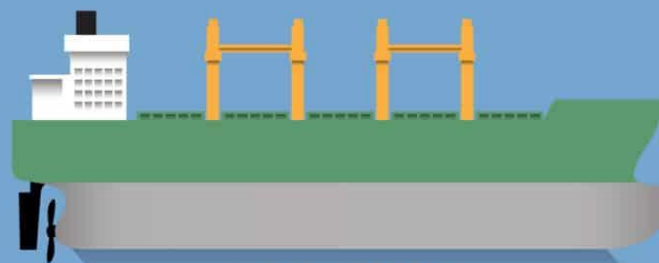
CRUDE OIL TANKERS



LIQUEFIED NATURAL GAS (LNG) TANKERS



RO-RO



GENERAL CARGO SHIP

Jak to funguje – logika GVCs

Segmentace výroby

- Proces rozdělen na fáze s různou přidanou hodnotou: *design – komponenty – montáž – marketing – servis*.
- Místo, kde vzniká nejvíce zisku, se obvykle nachází **na začátku (inovace)** a **na konci (značka)** – tzv. „**Smile Curve**“.
- → *Apple vydělává více než čínský montážní partner Foxconn.*

Role MNCs

- MNCs koordinují GVCs – rozhodují o umístění výroby, dodavatelích, logistice i marketingu.
- Vytvářejí „neviditelnou infrastrukturu globalizace“: obchodní smlouvy, patenty, datové systémy, platformy.

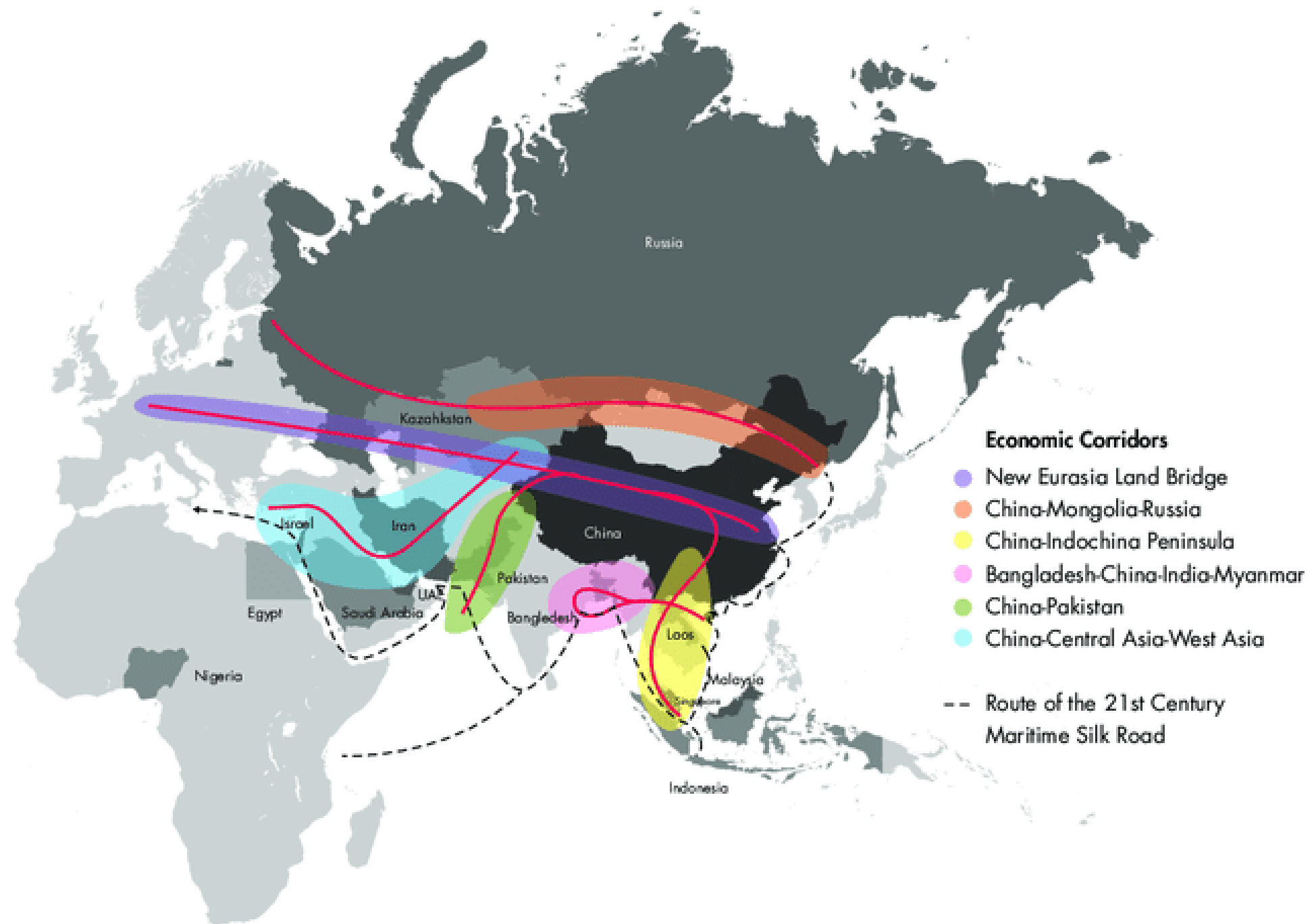
Globální logistika

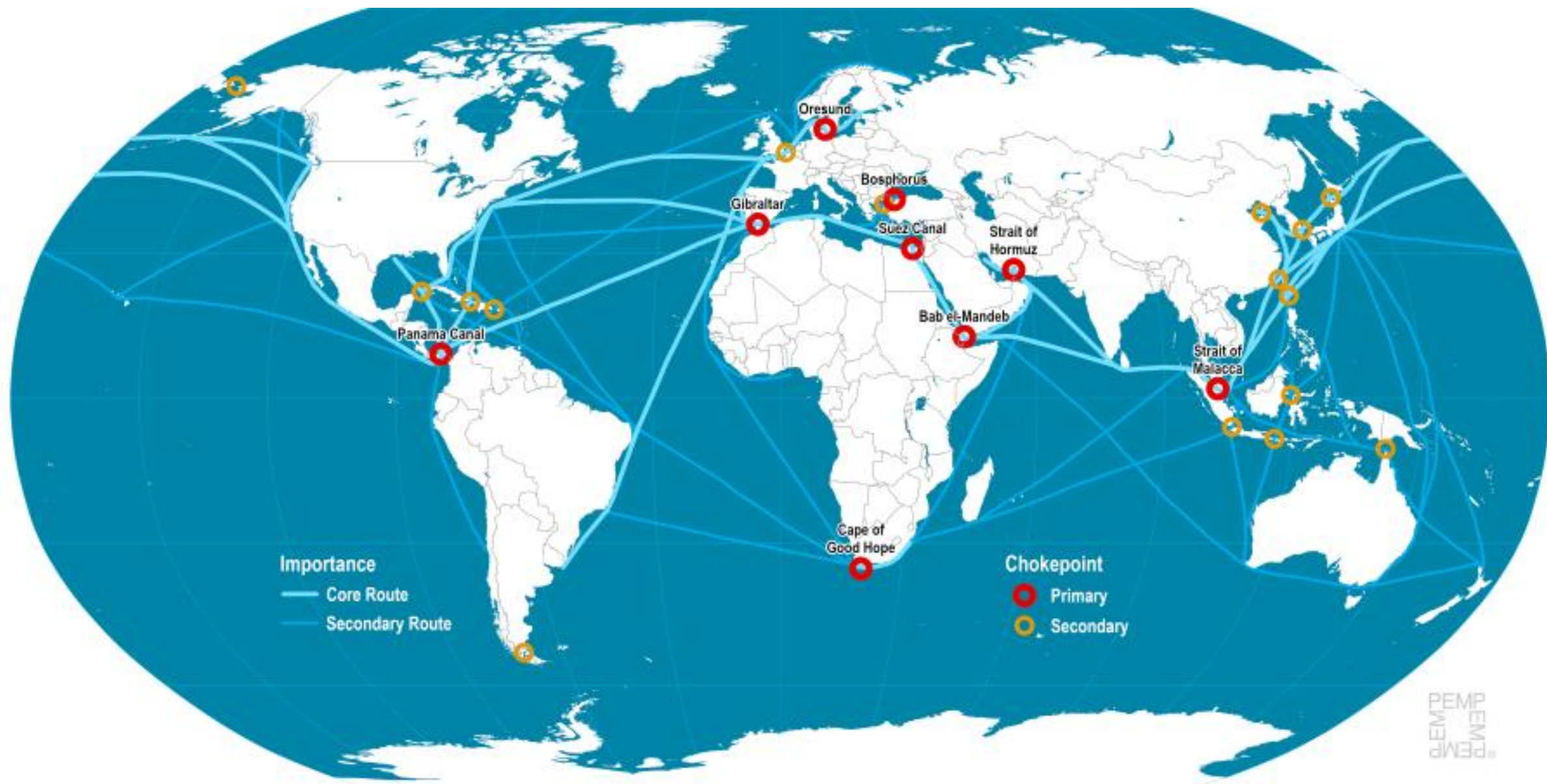
- Vše propojuje **multimodální doprava** (lodní, letecká, železniční, silniční).
- **Kontejnerizace (od 1960s)** → revoluce v globálním obchodu (levnější, rychlejší, standardizované).
- **Just-in-time model (JIT)** – minimalizace zásob, okamžité dodávky → extrémní efektivita, ale i **zranitelnost**.

Klíčová centra a koridory globalizace

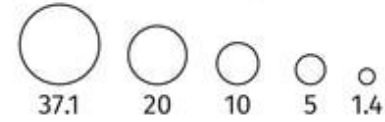
Region / uzel	Funkce	Příklad
Východní Asie	Výroba a montáž	Čína, Vietnam, Tchaj-wan, Korea
Severní Amerika	Design, výzkum, spotřeba	USA, Mexiko (automotive), Kanada
Evropa	Inovace, high-end výroba, regulace	Německo, Nizozemsko, Česko
Logistické uzly	Překladiště a přístavy	Šanghaj, Singapur, Rotterdam, Dubaj
Digitální uzly	Cloud, data, AI	Silicon Valley, Dublin, Singapur

Příklad: přístav **Šanghaj** – největší kontejnerový přístav světa; **Suezský průplav** – propojuje Asii a Evropu; **Rotterdam** – hlavní vstupní bod do EU.

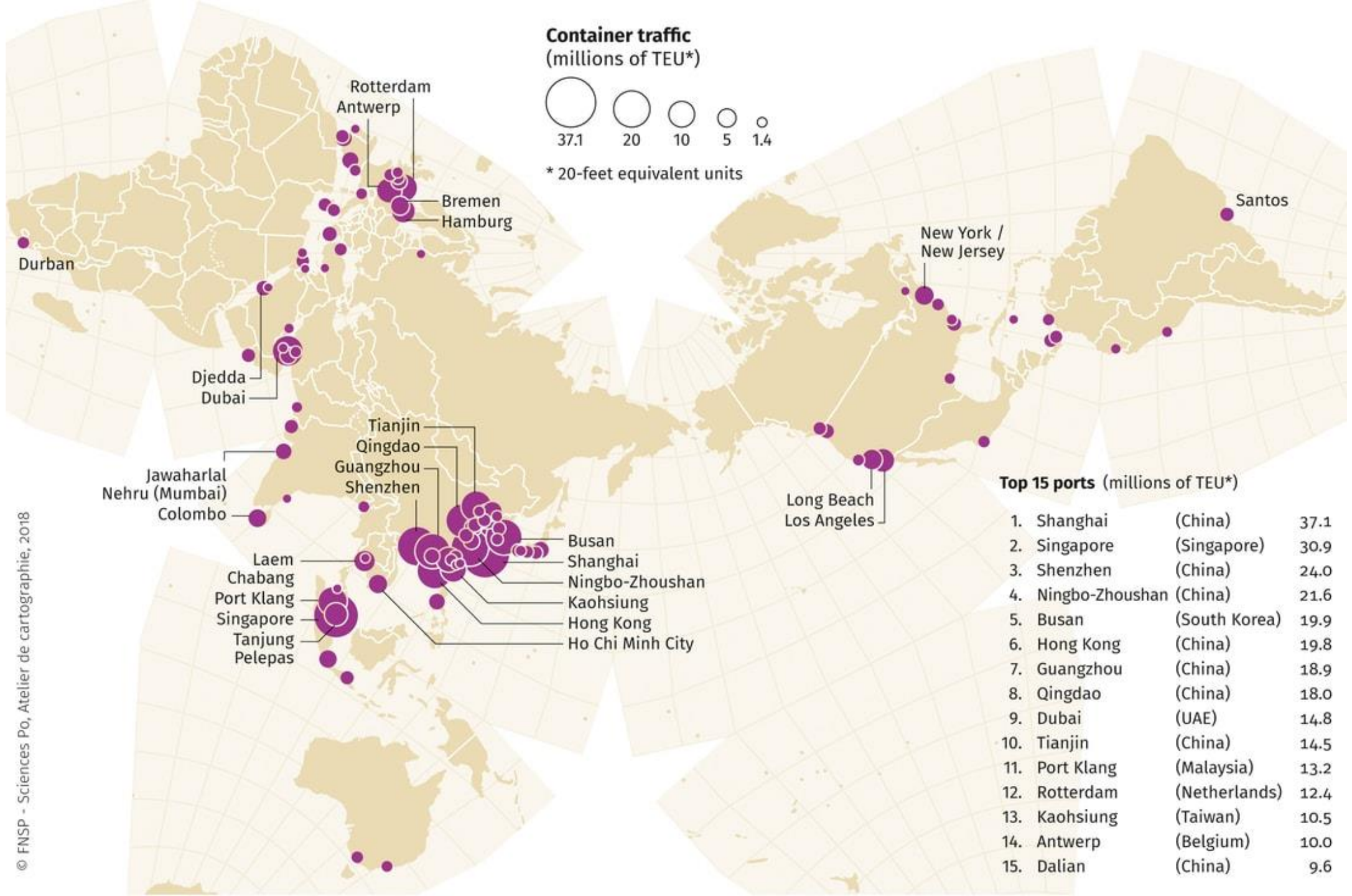




Container traffic (millions of TEU*)



* 20-foot equivalent units



Top 15 ports (millions of TEU*)

1.	Shanghai	(China)	37.1
2.	Singapore	(Singapore)	30.9
3.	Shenzhen	(China)	24.0
4.	Ningbo-Zhoushan	(China)	21.6
5.	Busan	(South Korea)	19.9
6.	Hong Kong	(China)	19.8
7.	Guangzhou	(China)	18.9
8.	Qingdao	(China)	18.0
9.	Dubai	(UAE)	14.8
10.	Tianjin	(China)	14.5
11.	Port Klang	(Malaysia)	13.2
12.	Rotterdam	(Netherlands)	12.4
13.	Kaohsiung	(Taiwan)	10.5
14.	Antwerp	(Belgium)	10.0
15.	Dalian	(China)	9.6

Důsledky pro státy a ekonomiku

- **Prospěch:**
 - rozvoj průmyslu v Asii a Střední Evropě, přenos technologií, nové trhy;
 - levnější zboží pro spotřebitele.
- **Problémy:**
 - závislost na zahraničních dodavatelích;
 - nízká přidaná hodnota ve výrobních fázích (např. montáž v Číně, V4);
 - ekologická zátěž a sociální dumping.
- **Geopolitické napětí:**
 - války, sankce, pandemie → přerušení řetězců → tlak na „reshoring“ (návrat výroby domů) a „friend-shoring“ (přesun k politicky spřáteleným zemím).

Příklad:

- **Pandemie COVID-19** → výpadky dodávek čipů, vakcín, léků.
- **Válka na Ukrajině** → narušení toků energií a obilí.
- **USA–Čína rivalita** → přesun výroby čipů do Tchaj-wanu, Japonska, USA.

Globální produkční sítě (Global Production Networks – GPN)

Charakteristika:

- Koncept rozšířený hlavně geografy (např. *Peter Dicken, Henry Wai-Chung Yeung, Neil Coe*).
- Zdůrazňuje, že globalizovaná výroba není **lineární řetězec**, ale **síť** propojující firmy, regiony, pracovní sílu a instituce.
- Analyzuje **mocenské vztahy** mezi aktéry – státy, korporacemi, subdodavateli, odbory, komunitami.

Hlavní rozdíl oproti GVC:

- GVC klade důraz na *hodnotu a ekonomii* (kolik kdo vydělá),
- GPN klade důraz na *prostor, moc a sociální vztahy*.

Příklad:

- Produkce elektroniky – neexistuje lineární tok ($A \rightarrow B \rightarrow C$), ale síť, kde Tchaj-wan vyrábí čipy, Malajsie sestavuje komponenty, a Čína montuje různé značky pro celý svět.

Globální dodavatelské řetězce (Global Supply Chains – GSC)

- **Charakteristika:**

- Prakticky orientovaný pojem, hojně používaný v ekonomii, logistice a obchodním managementu.
- Zaměřuje se na **fyzické a organizační toky** – materiály, doprava, zásoby, logistika, řízení rizik.
- Neřeší tolik přidanou hodnotu nebo sociální aspekty, spíše **efektivitu, náklady a zranitelnost**.

- **Hlavní rozdíl oproti GVC:**

- GSC = „kde a jak se něco pohybuje“ (logistika, řízení zásob),
- GVC = „kde a jak vzniká hodnota“ (ekonomická geografie, rozdělení zisku).

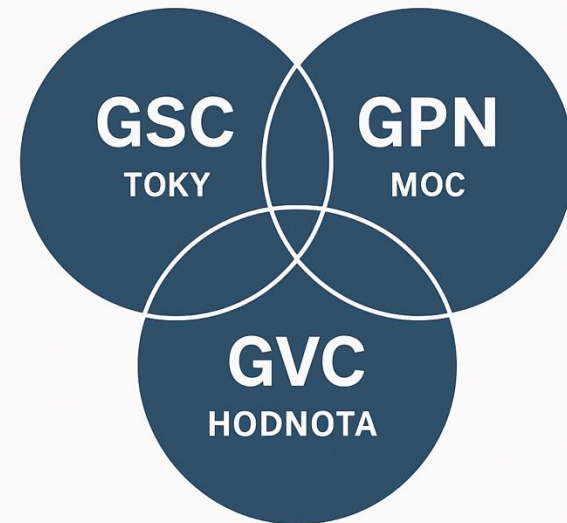
- *Příklad:*

Automobilka sleduje **supply chain** (dodávky součástek), ale analytik Světové banky zkoumá **value chain** (kde se tvoří zisk).

Zkratka	Plný název	Hlavní zaměření	Typický obor	Klíčová otázka
GVC	Global Value Chains	Hodnota, přidaná hodnota, zisky	ekonomie, rozvojová studia	Kde se tvoří a zachycuje hodnota?
GPN	Global Production Networks	Síťové vztahy, moc, prostor	geografie, politická ekonomie	Jaké jsou mocenské a prostorové vztahy mezi aktéry?
GSC	Global Supply Chains	Logistika, efektivita, řízení dodávek	obchod, logistika, management	Jak řídit a optimalizovat dodávky napříč světem?

Zhodnocení

- Představte si, že si objednáte notebook.
- **Supply chain (GSC)** říká, *kudy fyzicky putují součástky.*
- **Value chain (GVC)** sleduje, *kde vzniká a komu zůstává zisk.*
- **Production network (GPN)** zkoumá, *kdo má v tom systému moc a kdo nese rizika.“*



Seznam zdrojů

- Amnesty International & Human Rights Watch – každoroční *Human Rights Reports*.
- Baylis, J., Smith, S., & Owens, P. (2020). *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*. 8th ed. Oxford University Press.
- BBC World History,
- Buzan, B., & Little, R. (2000). *International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations*. Oxford University Press.
- Held, D., & McGrew, A. (2007). *Globalization Theory: Approaches and Controversies*. Polity Press.
- Krasner, S. D. (1982). *Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables*. *International Organization*, 36(2), 185–205.
- Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press.
- Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and Its Discontents*. New York: W. W. Norton.
- Sachs, J. (2015). *The Age of Sustainable Development*. Columbia University Press.
- UNDP (2023). *Human Development Report*. <https://hdr.undp.org>
- United Nations (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*.
- Young, O. R. (1989). *International Cooperation: Building Regimes for Natural Resources and the Environment*. Cornell University Press.

Cvičení

Mapa toků

- Úkolem je **zakreslit současné hlavní toky globalizace**:
 - zboží
 - ropa a energie
 - data a technologie
 - migrace



Otázky

- Kde se soustřeďuje moc a kde zůstává zranitelnost?
- Jak se liší „centrum“ a „periferie“ v dnešním světě?

Cenová distribuce

- Na příkladu běžného produktu (např. tričko H&M, iPhone, káva Starbucks) studenti rozdělí, **kdo získá kolik z konečné ceny**:
 - dělník, dopravce, firma, stát, obchodník.
-
- Jaká část hodnoty zůstává v rozvojové zemi?
 - Je to spravedlivé rozdělení?

Arktida – model diskuse

- Rozšiřte argumenty těchto textů
 - Najděte si vhodná data pro své argumenty
 - Doplňte postoje těchto zemí vůči Severnímu ledovému oceánu
 - Jakou platformu byste pro diskusi zvolili? Radu Bezpečnosti OSN?
-
- Využívá vás stát principy realismu, liberalismu
 - nebo konstruktivismu?



Otázky na zamyšlení

- Jaký je rozdíl mezi mezinárodním **systémem**, **řádem** a **režimem**?
- Co znamená „anarchie“ v mezinárodních vztazích – a proč to neznamena chaos?
- Jakou roli hrají **normy** a **instituce** ve stabilitě systému?
- Který historický systém (multipolární / bipolární / unipolární) byl nejstabilnější – a proč?
- Jak se mění logika systému s nástupem ne-státních aktérů (korporace, organizace, teroristické skupiny)?

DĚKUJI ZA POZORNOST!

Jungmannova 17 | 110 00 Praha 1 | Česká republika
cevro.cz